

Lietuvos Respublikos tautinių mažumų departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

El. p. info@tmde.lt

PASIŪLYMAS DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO ĮSTATYMO NR. I-1489 43 STRAIPSNIO PAPILDYMO

2024-02-26 Nr. 1

Viešoji įstaiga „Šiaurės Lietuvos kolegija“ ir partneriai: FURIM Institutt, Šiaulių jaunimo organizacijų asociacija „Apskritasis stalas“ (ŠJOA AS), Šiaulių apskrities žydų bendruomene (ŠAŽB) ir Šiaulių „Santarvės“ gimnazija, pagal projektą „Šiaulių apskrities jaunimo antikorupcinis ugdymas didinant įsitraukimą į viešosios politikos formavimą“ (paraiškos kodas K2-01-IP-V-152), įgyvendinanti veiklą Nr. 2.2. „48 jaunimo atstovų iš 7 Šiaulių apskrities savivaldybių įtraukimas į viešosios politikos formavimą bei moderuojamų viešojo valdymo pasiūlymų rengimo darbo grupių suorganizavimas, parengiant ir atsakingoms valstybės ar savivaldybės institucijoms pateikiant 8 pasiūlymus dėl viešojo valdymo sprendimų (2 tautinių mažumų integracijos klausimais) bei advokacijos pagalba siekiant jų priėmimo“ bei vykdydama šioje veikloje numatytus įsipareigojimus, parengė ir Lietuvos Respublikos tautinių mažumų departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės šiuo raštu teikia pasiūlymą „Dėl Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo Nr. I-1489 43 straipsnio papildymo“ (toliau – Pasiūlymas). Pasiūlymu siekiama teigiamų teisinio reglamentavimo pokyčių.

Pasiūlymo rengimą paskatinusios priežastys. Gyvename globaliame pasaulyje, daugiatautėje, daugiakalbėje visuomenėje, kurios įvairovę esame įsipareigoję saugoti bei puoselėti. Dėl vykstančių geopolitinių krizių, karo Ukrainoje ir augančio nuo autoritarinių režimų represijų bėgančių asmenų skaičiaus, Lietuvoje savo gyvenimus ima kurti vis daugiau žmonių, kurie savo šeimose kalba ne lietuvių kalba. Tad daugiakalbis švietimas tampa labai svarbia tautinių mažumų integracijos priemone.

1992 m. pasirašyta Maastrichto sutartimi Europos Sąjungoje buvo nustatyta asmenų laisvė judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje – tai fundamentalus principas, kuriuo paremta šios bendrijos plėtra. 2004 m. Lietuvai stojant į Europos Sąjungą, valstybė privalėjo pasirašyti ir ratifikuoti Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją. Tai reiškė, jog Lietuva teisiškai įsipareigojo saugoti tautinių mažumų teises, tarp jų – ir teisę viešai vartoti tautinių mažumų kalbą.¹ Pavyzdžiui, Tautinių mažumų apsaugos konvencijos 14 straipsnis įtvirtina: „Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose stengiasi kiek įmanoma užtikrinti, kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba.“ Tai reiškia, kad Lietuvoje galioja nuostata, pagal kurią valstybė turi įgyvendinti tautinių mažumų švietimo politiką, skatinant tarpkultūrinį supratimą ir daugiakalbystę.

Įvairiose valstybėse atlikti tyrimai rodo, kad tarp kalbos, kuria mokosi mokiniai ir mokinių akademinį pasiekimų yra teigiama koreliacija: kai mokiniai ugdymo įstaigose nesimoko gimtąja kalba, jų pasiekimai būna trečdaliu blogesni negu tų mokinių, kurie mokėsi gimtąja kalba. Įdomu ir tai, kad daugiausiai neraštingų piliečių yra tose valstybėse, kuriose mokoma buvo ne gimtąja daugumai gyventojų kalba.² Seimo pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen savo kalboje daugiakalbio švietimo forume teigė: „Danijos mokyklose prioritetu buvo laikomas danų kalbos ir kultūros mokymas, o Švedijoje šalia valstybinės švedų kalbos mokiniai iš migrantų šeimų galėjo mokytis ir gimtąja kalba. Po tyrimo paaiškėjo, kad švedų migrantų vaikų pasiekimai (taip pat ir švedų kalbos ir matematikos srityse) buvo kur kas geresni nei jų bendraamžių Danijoje – įrodyta, kad mokinių, besimokančių ne gimtąja kalba, pasiekimai net trečdaliu blogesni nei tų, kurie ugdyti gimtąja kalba.“³ Šie pavyzdžiai nepaneigia ir neturi paneigti argumento, kad tautinės mažumos turi labai gerai mokėti valstybinę kalbą, kad jos turi mokytis valstybinės kalbos bendrojo ugdymo įstaigose, tačiau svarbu pripažinti, kad valstybinė kalba yra tik vienas iš integracijos būdų.

¹ Marijuš Antonovič, „Tautinės mažumos ar tautinės bendrijos?“, Lietuvos Žinios. Nuoroda: <https://www.tspmi.vu.lt/komentarai/tautines-mazumos-ar-tautines-bendrijos-m-antonovic/>

² Aleksandras Radzenko, „Mažumos ir nacionalinis saugumas“, Veidas.lt. Nuoroda: <http://www.veidas.lt/mazumos-ir-nacionalinis-saugumas>

³ Dovilė Šileikytė, „Kalba – ne tik komunikacijos įrankis, bet ir įtraukties priemonė“, Švietimo naujienos. Nuoroda: <https://www.svietimonaujienos.lt/kalba-ne-tik-komunikacijos-irankis-bet-ir-itraukties-priemone/>

Tautinių mažumų mokyklos Lietuvoje veikė jau tarpukariu, anot istorikės Barbaros Stankiewicz, tai buvo latvių, lenkų, rusų, žydų, baltarusių, vokiečių mokyklos.⁴ Taip pat ir šiandien, siekiant užtikrinti tautinių mažumų teises ir ugdyti lojalius Lietuvos piliečius, gerbiančius tarptautinės teisės principus, turi būti užtikrinamas tautinių mažumų švietimas ne tik valstybine, tačiau ir gimtąja kalba.

Atsižvelgdama į pateiktus argumentus, Pasiūlymo rengimo grupė siūlo: papildyti Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo Nr. I-1489 43 straipsnį nauja dalimi įtraukiant, kad bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose numatytas mokymas tautinės mažumos kalba, mokinių skaičius valstybės ir savivaldybės mokyklos klasėse atitiktų 50 proc. leistino mažiausio mokinių skaičiaus, kurį nustato Vyriausybė.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė vadovaudamasi 2023 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 995 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimo Nr. 768 „Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ nustatė mažiausią galimą mokinių klasėse skaičių – 21. Projekto rengėjų nuomone, toks reguliavimas neatitinka Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijoje įtvirtintų nuostatų, pažeidžiant teisę į ugdymą gimtąja kalba. Šiandienos tendencijos rodo, kad mokiniai miestuose ir kaimiškose vietovėse, kuriose gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, dalijasi į kelis srautus pagal pasirinktas mokyklas, todėl išlaikyti bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose mokoma ir gimtąja kalba, klases didesnes nei 21 mokinius, tampa labai sunku. Siūlymas leisti 50 proc. mažesnes klases, nei nustatytas Vyriausybės skaičius tautinių mažumų mokykloms, užtikrintų jų veiklos tęstinumą ir išsaugotų galimybę tautinėms mažumoms priklausantiems moksleiviams mokytis gimtąja kalba.

Valstybinė tautinių mažumų švietimo politika nėra pakankama, todėl turi būti siekiama gerinti esamą situaciją ir investuojama į paslaugos kokybę.

Tikimasi, kad pateiktas Pasiūlymas bus apsvarstytas ir atsižvelgiant į Pasiūlymo turinį Lietuvos Respublikos tautinių mažumų departamentui prie LRV inicijuos teisės aktų

⁴ Karolina Aleknavičė, „Tautinių mažumų mokyklos – ne sovietinis palikimas, tačiau veikia ne visose Europos šalyse“, LRT. Nuoroda: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2189513/tautiniu-mazumu-mokyklos-ne-sovietinis-palikimas-taciau-veikia-ne-visose-europos-salyse>

tobulinimą. Pasiūlymo rengėjai tikisi tolesnio efektyvaus komunikacinio bendradarbiavimo su Lietuvos Respublikos tautinių mažumų departamentu prie LRV administracija:

- patvirtinimo, kad šis 2024 m. vasario 26 d. elektroniniu paštu Lietuvos Respublikos tautinių mažumų departamentui prie LRV pateiktas raštas „Pasiūlymas dėl Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo Nr. I-1489 43 straipsnio papildymo“ (Nr. 1) yra gautas ir užregistruotas;
- atsakomosios reakcijos bei informacijos raštu apie tai, ar ir kada rašte pateiktas Pasiūlymas bus svarstomas;
- informacijos raštu apie tai, ar šiame rašte pateikto Pasiūlymo pagrindu numatomi atlikti ir/ar yra faktiškai atlikti teisinio reglamentavimo pakeitimai.

Esant poreikiui ir galimybėms, Pasiūlymo rengėjai yra pasiruošę tolimesnei diskusijai su ministerijos darbuotojais ir specialistais.

Pasiūlymą parengė III darbo grupės nariai, kurių sudaro 12 Šiaulių apskrities jaunimo atstovų (14-29 m.).